

XVI. Asır Şairi Halîlî ve Şiirleri

Muzaffer KILIÇ

Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü,
Kırklareli Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3861-9090>

ROR ID: <https://ror.org/00jb0e673>

mzffrkilic@gmail.com

Atıf Bilgisi

Kılıç, Muzaffer, "XVI. Asır Şairi Halîlî ve Şiirleri", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 51 (Bahar 2024), 243-278.

<https://doi.org/10.24058/tki.2024.507>

Geliş Tarihi	19.03.2024
Kabul Tarihi	15.05.2024
Yayın Tarihi	12.07.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	tkidergisii@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

ÖZET

Klasik Türk edebiyatının önemli kaynakları arasında yer alan mecmualar, bugüne kadar adından söz edilmemiş pek çok eser, müellif ve şairin gün yüzüne çıkmasına vesile olmaktadır. XVI. asır şairlerinden Halîlî de yaşadığı dönem kaynaklarında adı geçmeyen ve varlığından mecmualar vesilesiyle haberdar olunan şairlerden biridir. Halîlî'nin şiirleri, XVII. asrın ortalarında tertip edilen İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi Koleksiyonu 850 numaralı mecmua-i eşârda yer almaktadır. Biyografik ve bibliyografik kaynaklarda hayatı ve eserlerine dair herhangi bir malumata rastlanmayan Halîlî hakkında bildiklerimiz, şimdilik mezkûr mecmuada yer alan şiirlerindeki ipuçlarından ibarettir. Söz konusu mecmuada toplam 17 şiiri bulunan Halîlî'nin, XVI. asrın tanınmış şairlerinden Yetîmî, Bâkî, Derzî-zâde Ulvî ve Nev'î'nin şiirlerine tesdisler yazmış olması, onun yaşadığı dönemi tespitinde önem arz etmektedir.

Bu makalede, Halîlî'nin zikredilen mecmuadaki şiirleri, XVI. asırda yaşamış Halîlî mahlaslı diğer şairlerin şiirleriyle dil ve üslup bakımından mukayese edilmiş ve bilinen manzumeleri üzerinden hüviyetiyle ilgili bazı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Şiirlerinin incelendiği bölümde önce manzumeleri içeren mecmua ana hatlarıyla tanıtılmış, devamında ise manzumelerin muhteva, aruz ve kafiye hususiyetleri üzerinde durularak Halîlî'nin şairliği ve üslubu mevzubahis edilmiştir. Son olarak söz konusu mecmua-i eşârda yer alan şiirlerin metni; kaside, musammat, gazel ve matlalar şeklinde sıralanarak sunulmuştur. Böylelikle kaynaklara yansımamış bir şairin hayatı ve şiirleri ele alınarak Türk edebiyatı literatürüne katkı sağlamak amaçlanmıştır. .

Anahtar Kelimeler

Halîlî, XVI. asır, mecmua-i eşar, nazire.

XVIth Century Poet Halîlî and His Poems

Muzaffer KILIÇ

Doç.Dr., Kırklareli University Faculty of Theology Department of Islamic History and Arts, Kırklareli Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3861-9090>

ROR ID: <https://ror.org/00jb0e673>

mzffrkilic@gmail.com

Citation

Kılıç, Muzaffer, "XVIth Century Poet Halîlî and His Poems", *The Journal of Turkish Studies*, 51 (Spring 2024), 243-278.

<https://doi.org/10.24058/tki.2024.507>

Date of Submission	19.03.2024
Date of Acceptance	15.05.2024
Date of Publication	12.07.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	tkidergisii@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

ABSTRACT

Mecmuas, which are among the important sources of classical Turkish literature, are instrumental in the identification of many works, authors and poets whose names have not been mentioned until today. Khalilî, one of the poets of the 16th century, is one of the poets whose name is not mentioned in the sources of his period and whose existence is known through mecmuas. Khalilî's poems are included in the mecmua-i eşâr numbered 850 in the Reşid Efendi Collection of the Süleymaniye Library in Istanbul, which was organized in the middle of the seventeenth century. What we know about Khalilî, whose biographical and bibliographical sources do not provide any information about his life and works, is limited to the clues in his poems in the aforementioned collection. The fact that Khalilî, who has a total of 17 poems in this collection, wrote tesdis to the poems of Yetîmî, Bâqî, Derzi-zâde Ulvî and Nev'î, who were well-known poets of the 16th century, is important in determining the period he lived in.

In this article, Khalilî's poems in the aforementioned collection are compared with the poems of other poets with the pseudonym Khalilî who lived in the 16th century in terms of language and style, and some evaluations are made about his identity based on his known verses. In the section where his poems are analyzed, first the collection containing the verses is introduced in outline, then the content, prosody and rhyme features of the verses are emphasized and Khalilî's poetry and style are discussed. Finally, the text of the poems in this mecmua-i eşâr is presented in the order of qasîda, musammat, ghazal and matlas. In this way, it is aimed to contribute to the literature of Turkish literature by discussing the life and poems of a poet who is not reflected in the sources.

Keywords

Halilî, 16th century, mecmua-i eşâr, nazira.

Giriş

Klasik Türk edebiyatında divan tertip etmemiş/edememiş şairlerin yanı sıra dönem kaynaklarına yansıdığı kadarıyla varlığından haberdar olunan pek çok şair bulunmaktadır. Bunların bir kısmı yaşadığı dönemde şairliğiyle öne çıkıp muhtelif kaynaklarda adından söz ettirmişse de; bir kısmı, şiir kabiliyetine rağmen tezkire yazarlarının nazarından uzak kalmıştır. Burada şiirlerini sunacağımız Halîlî de bu şairlerden biridir.

Yaşadığı dönem tezkirelerinde ismine tesadüf edemediğimiz Halîlî mahlaslı şairin şiirleri, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi Koleksiyonu 850 numaralı mecmuada yer almaktadır. Bu mecmuadaki şiirlerin ekseri XVI. ve XVII. asırlarda yaşamış şairlere aittir. Söz konusu şiirlerin daha önceki dönemlerde yaşamış bir şaire ait olma ihtimali düşünülse de Halîlî'nin XVI. asrın ikinci yarısında yaşamış şairlere yazdığı tesdisler bu ihtimali ortadan kaldırmaktadır. Kaynaklarda XVI. asrın ikinci yarısında hayatta olan Halîlî mahlaslı birkaç şair bulunsa da ismi geçen şairlerin bilinen şiirleri ile bu mecmuadaki şiirler benzerlik göstermemektedir. Bu durumda eldeki şiirlerin hâlihazırda adı geçen şairlerden birine ait olduğunu söylemek mümkün değildir.

1. HALÎLÎ'NİN HÜVİYETİNE DAİR

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi 850 numaralı mecmua-i eşârdaki şiirlerin büyük bir kısmı, XVI. ve XVII. asır şairlerine aittir. Klasik Türk şairleri arasında Halîlî mahlasını kullanan birçok şair bulunmaktadır. XV. asırda yaşadığı bilinen Diyarbakırlı Halîlî (öl. 890/1485) bu şairlerin en tanınmışlarından biridir.¹ Ancak mecmuada şiirleri bulunan Halîlî'nin XVI. asrın tanınmış şairlerinden Yetîmî (öl. 960/1552-53), Derzi-zâde Ulvî (öl. 993/1585), Nev'î (öl. 1007/1599) ve

¹ Müjgan Çakır, "Bitlis Nâm Şehirden" Bir Şâir: Halîlî Şiirleri ve Şairliği Üzerine Tespitler", II. Van Gölü Havzası Sempozyumu (Bitlis: 2006), Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Bitlis 2007, ss. 401-420; Ahmet Kavaklıyazı, "15. Yüzyıl Şairlerinden Diyarbakırlı Halîlî'nin Şiirleri", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2015, S. 34, 1-88. Aşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*, haz. Filiz Kılıç, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E-Kitap), Ankara 2018, 649-649; Latîfî, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*, haz. Rıdvan Canım, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E-Kitap), Ankara 2018, 215-217; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, haz. Aysun Sungurhan, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E-Kitap), Ankara 2017, 336-337; Beyânî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, haz. Aysun Sungurhan, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E-Kitap), Ankara 2017, 65.

Bâkî'ye (öl 1008/1600) yazdığı tesdisler, onun en erken XVI. asrın ikinci yarısında yaşadığını göstermektedir. Bu da söz konusu şiiirlerin Diyarbakırlı Halîlî'ye ait olamayacağını kesin delildir.

Kaynaklarda XVI. ve XVII. asırlarda yaşamış Halîlî mahlaslı şairler incelendiğinde karşımıza şu isimler çıkar: Kütahyalı Halîlî (XVI. asır)², Maraşlı Halîlî (öl. 998/1589)³, Bursalı Halîlî/Halîlî-i Zerd (XVI. asır)⁴, Kazvinli Halîlî (XVI. asır)⁵, Şeyh Halîl Efendi (ö. 1048/1638)⁶ ve Halîlî-i Üskübî (XVII. asır?). Mecmuadaki Halîlî'nin şiiirleri ile kaynaklarda ismi geçen Halîlî'lerin şiiirleri mukayese edildiğinde belirgin bir benzerlik tespit edilememiştir. Özellikle Kazvinli Halîlî'nin bilinen şiiirlerinin Farsça olması ve Halîlî-i Mar'âşî'nin şiiirlerinin neredeyse tamamının dinî-tasavvufî muhtevalı olmasından hareketle mecmuadaki şiiirleri bulunan şairin bunlardan biri olamayacağı söylenebilir. Öte yandan mecmuadaki şiiirler, ismi zikredilen diğer şairlerin şiiirleriyle dil ve üslup bakımından oldukça farklıdır. Dolayısıyla makaleye konu olan şiiirlerin söz konusu şairlerden birine ait olduğunu söylemek güçtür.

² Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâ'îku's-Şakâ'ik: Mecdî'nin Şakâ'ik Tercümesi*, haz. Bilal Alpaydın-Fatih Odunkıran, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., İstanbul 2022, C. II, 863-864; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996, C. II, 578; Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin Efendi, *Mecelletü'n-Nisâb*, İstanbul Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi 628, vr. 202a; Ahmet Kavaklıyazı, "a.g.m", 3.

³ Halîlî-i Mar'âşî, *Halîlî-i Maraşî Dîvânçe ve Etvâr-ı Seba (Tenkitli Metin-Tıpkıbasım)*, haz. Lütfi Alıcı, Ukde Kitaplığı, Kahramanmaraş 2010, 19-23; Halîlî-i Mar'âşî, *Halîlî-i Mar'âşî Ravzatü'l-Îmân (Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, haz. Lütfi Alıcı, Gülcan Tanıdır Alıcı, Ukde Kitaplığı, Kahramanmaraş 2012, 25-29; Ahmet Kavaklıyazı, "a.g.m", 3.

⁴ Mehmed Süreyyâ, a.g.e., 587; Âşık Çelebi, a.g.e., 647-648; Latîfî, a.g.e., 218; Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., 337-338; Beyânî, a.g.e., 65-66; Riyâzî Muhammed Efendi, *Riyâzü's-Şu'arâ*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E-Kitap), Ankara 2017, 139-140; Mehmed Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî: Dîvan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, C. I, Bizim Büro Yay., Ankara 2001, C. II, 162.

⁵ Ahdî, *Gülşenü's-Şu'arâ*, haz. Süleyman Solmaz, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2018, 151.

⁶ Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, haz. Ramazan Ekinci, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2017, 143; Mehmed Süreyyâ, a.g.e., 573; Halîlî-i Mar'âşî, a.g.e., 115; Sadi S. Kucur, "Üsküdar Nalçacı Şeyh Halîl Efendi Tekkesi Haziresi Mezartaşları", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V: 1-5 Kasım 2007 Bildiriler (Üsküdar Belediyesi)*, ed. Coşkun Yılmaz, İstanbul 2008, C. II, 329-378.

Şairin hüviyetini tespit amacıyla incelenen arşiv kayıtları ve dönem mecmualarında az da olsa Halîlî mahlaslı şiirlere rastlanmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0324/27'de Muhibbî'ye (Kânûnî Sultan Süleyman) yazılan nazirelerin yer aldığı evrakta Halîlî mahlaslı bir şiir bulunmaktadır.⁷ Buradaki şairin de hüviyeti meçhul olup bu şiirden hareketle herhangi bir sonuca varılamamıştır.

XVI. asrın en hacimli nazire mecmualarından *Pervâne Bey Mecmuası*'nda Halîlî mahlaslı şiirler bulunsa da buradaki şiirlerin neredeyse tamamı Diyarbakırlı Halîlî'ye aittir.⁸ Kavaklıyazı, "15. Yüzyıl Şairlerinden Diyarbakırlı Halîlî'nin Şiirleri" başlıklı makalesinde; şiirlerden bazısının mükerrer bazısının da bölünerek yazıldığını ve Halîlî'nin bir gazelinin Celîlî mahlasıyla, Hamîdîzâde Celîl ve Edirneli Celîlî'nin birer gazelinin de Halîlî mahlasıyla kaydedildiğini tespit etmiştir. Tüm bu mükerrer ve farklı şairlere ait manzumeler tefrik edildiğinde geriye 21 şiir kalmaktadır. Bunlardan 17'si Diyarbakırlı Halîlî'nin *Fürkatnâme*'sinde yer alır. Haricindeki 4 şiir de Kavaklıyazı'nın Diyarbakırlı Halîlî'nin şiirlerini içeren makalesinde neşredilmiştir.⁹

Mecmau'n-Nezâîr'deki Halîlî mahlaslı 11 şiirin; üçü Hamîdîzâde Celîlî'ye, sekizi ise Diyarbakırlı Halîlî'ye aittir.¹⁰ Diyarbakırlı Halîlî'nin bu sekiz gazelinden ikisi *Fürkatnâme*'de bulunmaktadır.¹¹

XVII. asrın önemli nazire mecmualarından Hisâlî'nin *Metâlî'ü'n-nezâîr*'inde Halîl/Halîlî mahlaslı şiirler bulunmaktadır.¹² Bu şiirlerin başlıklarında İbrâhim Halîl-i Şarkî, Halîl-i Basrî (Arapça), Halîl-i Diyarbekrî, Halîl-i Üskübî ve Halîl-i Zerd gibi şairlerin hüviyetini vurgulayan ifadeler bulunmaktadır. Ayrıca Kavaklıyazı'nın makalesinde

⁷ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı, 0324/27.

⁸ Pervâne b. Abdullah, *Pervâne Bey Mecmuası (Topkapı Sarayı Bağdat 406)*, haz. Kamil Ali Gıynaş, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E-Kitap), Ankara 2017.

⁹ Ahmet Kavaklıyazı, "a.g.m", 16-18.

¹⁰ Edirneli Nazmî, *Mecmau'n-Nezâîr (İnceleme-Metin)*, haz. M. Fatih Köksal, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E-Kitap), Ankara 2017, 44.

¹¹ Ahmet Kavaklıyazı, "a.g.m", 17.

¹² Abuzer Kalyon, *Peştelî Hisâlî Metâlî'ü'n-Nezâîr (II. Cilt) İnceleme-Metin*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2011; Bilge Kaya, *Hisâlî Hayatı-Eserleri ve Metâlîü'n-Nezâîr Adlı Eserinin Birinci Cildi (İnceleme-Metin)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2003; Ahmet Kavaklıyazı, "a.g.m", 26.

vurguladığı üzere sadece, “Halîlî” başlığıyla *Metâli’ü’n-nezâir’e* alınan şiirlerin hangi şaire ait olduğu meçhuldür. Müşterek şiir bulunmadığı için irtibat kurulamasa da bu şiirlerin makaleye konu olan şaire ait olma ihtimali bulunmaktadır.

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi 850 numaralı mecmua-i eşârdaki Halîlî mahlaslı şiirlerde, şairin hüviyetini tespit edebileceğimiz bir karineye rastlanmaması ve kaynaklarda zikredilen Halîlî mahlaslı şairlerin hayatı ve şiirleri hakkında yeterli malumat bulunmaması, burada tanıtılacak şiirlerin bunlardan birine mi yoksa başka bir şaire mi ait olduğunu söylememize imkân tanımaz. Bu itibarla bu makalede şiirleri sunulacak şairin -ihtiyat kaydıyla- biyografik kaynaklara yansımayan bir şaire ait olma ihtimali söz konusudur. Şairlerin farklı dönem şiirlerinde üslup farkının bulunabileceği ihtimal dâhilindeyse de mevcut verilerden hareketle mecmuadaki şiirlerin bilinen Halîlî’lerden birine ait olduğunu söyleyemeyiz.

Dönemin edebiyat muhitlerinde tertip edilmiş mecmualarda, burada şiirleri sunulan Halîlî’nin manzumelerinin yer almadığı görülür. Bu da şairin yaşadığı dönemde öne çıkamamış yahut kenarda kalmış bir şahsiyet olduğunu düşündürmektedir. Diğer yandan şiirlerinin ekserinde mansıp talebi bulunan şairin umduğu mansıbı elde ettikten sonra şiir yazmamış olması da muhtemeldir.

XVI. asrın ikinci yarısında vefat eden Yetimî (öl. 960/1552-53), Derzi-zâde Ulvî (öl. 993/1585), Nev’î (öl. 1007/1599) ve Bâkî (öl 1008/1600) gibi şairlere tesdisi (2, 3, 4, 5. tesdis) bulunması ve sonraki dönem şairlerine naziresinin bulunmayışı şairin XVI. asrın ikinci yarısı ile en geç XVII. asrın ilk yarısında yaşamış olduğuna işaret etmektedir.

Diğer yandan Halîlî’nin mesleğine dair şiirlerinde bazı ipuçları bulunmaktadır. Birinci kasidesindeki bazı ifadeler, onun ilmiye zümresinden olduğunu göstermektedir. Şairin terakkî, kâğıd ve tezkire gibi konumunun yükseltilmesini izhar eden sözleri müderris zümresinden olduğunu düşündürür:

Baňa daħı terakkî eyle meded

Çaldum ayakda ħâk-sâr u nizâr [K. 1/9]

İtdi kaç' -ı merâtib akrânum Râh-ı mihnetde zebûn u nizâr	[K. 1/10]
Olur ise eger terakki baña Tezkirem vir ki olmayam bîmâr	[K. 1/12]
Bir kuluñ kâğıdı virilse kaçar Olur âzâd ider o demde firâr	[K. 1/15]
Ben olurdum senüñ ölince kuluñ Kâğıdum virsen ey güzîn-i kibâr	[K. 1/16]

Bu beyitlerde şair, düşük ücretli medreselerde görev yaptığını ifade edip daha iyi bir medreseye terakkî edilme/yükselme arzusunu dile getirir. Tezkire ve kâğıt da bu beyitlerde söz konusu olan "terakkî"nin belgeleridir.

Ayrıca ikinci kasidesinde geçen "Vâli-i Kayseriyye" ifadesi, şairin bir dönem Kayseri Sancağında bulunduğunu veya görev yaptığını düşündürmektedir.

2. HALÎLÎ'NİN ŞİİRLERİ

Bu çalışmada Halîlî'nin 2 kaside (biri kıta şeklinde), 5 musammat, 7 gazel ve 3 matla olmak üzere toplam 17 şiirine yer verilecektir.

2.1. Halîlî'nin Şiirlerinin Bulunduğu Mecmua

Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi Koleksiyonu 850 numaralı mecmua daha önce İsa Akpınar'ın "Âzerî İbrahim Çelebi'nin Kasideleri" başlıklı makalesinde detaylıca tavsif edildiği için burada genel itibariyle nüsha bilgilerine değinilecektir.¹³

158 varaktan oluşan bu mecmuanın başında sonradan ilave edildiği tahmin edilen "Mecmu'a-i Eş'âr-ı Fârisî ve Türkî" başlığı bulunmaktadır. Saray kütüphanesi kaydı bulunan yazmanın zahriye bölümünde Sultan III. Mustafa'ya (ö. 1187/1774) ait kütüphane mührü ile saray hazinesi/kütüphanesi kaydı yer almaktadır. Ayrıca Abdürreşid Mehmed Efendi'nin 1263/1847 tarihli vakıf mührü ile Mustafa adlı birinin mührü

¹³ İsa Akpınar, "Âzerî İbrahim Çelebi'nin Kasideleri", *Türük Uluslararası Dil Edebiyat ve Halkbilim Araştırmaları Dergisi*, 33, 16-19.

bulunmaktadır. Farklı ve dağınık suretteki eserlerin birleştirilmesiyle oluşturulan mecmua; kâğıt, hat ve satır sayısı bakımından değişiklik göstermektedir. XVII. asrın ortalarında tertip edildiği tahmin edilen mecmuada Türkçe, Arapça ve Farsça şiirler yer almaktadır. Türkçe şiir oranı fazla olan mecmuada XVI. ve XVII. asır Türk şairlerinin şiirleri yer almaktadır. Çalışmaya konu olan Halîlî'nin şiirleri ise 76-77, 105-108 ve 120-121. varaklar arasındadır.

2.2. Halîlî'nin Şiirlerinin Muhteva İncelemesi

Söz konusu mecmuada Halîlî'nin kaside, musammat, gazel ve matla nazım şekilleriyle yazılmış toplam 17 şiiri bulunmaktadır. Birine sunmak ve mansıp elde etmek amacıyla kaleme aldığı kasidelerinde memduhun ismi yer almaz. Kasidelerindeki bazı ipuçları, memduhun hangi sınıfa mensup olduğunu gösterse de şiirlerin kime sunulduğunu tespit edebilmek için yeterli değildir. Musammatlarının tamamı tesdisdir ve dört tanesinin hangi şairin şiirine yazıldığı bilinmektedir. Sadece birinci musammattaki “ ‘Âşıkuz biz ‘âşıkun kâdrin bilür yâr isterüz / Virmezüz bî-mihre dil yâr-ı vefâdâr isterüz” matlanın kesin olmamakla birlikte Nev'î'ye ait olduğu tahmin edilmektedir (G. 183). Gazel ve matlaları ise âşıkane tarzda kaleme alınmıştır.

Kasideler

1. Kaside: 22 beyitlik bu manzume, matla beyti bulunmaması sebebiyle bir kıtadır. Mansıp talebiyle kaleme alındığı anlaşılan şiir; medhiye, arz-ı hâl ve duadan ibarettir. Memduhun övgüsünde birçok beyit yer alsa da kime yazıldığına dair ipucu bulunmaz. Şiirde geçen bazı ibareler, memduhun ilmiye mensubu olduğunu düşündürür: “Mekremet-hulk u menkabet-âsar”, “Mesned u melce'-i şîgâr u kibâr”, “Ma'den-i lûtf u menba'-ı ihsân”, “Ahmedî-hulk”, “güzîn-i kibâr”. Memduhun kerem ve faziletlerinden övgüyle (1-8) bahsedildikten sonra arz-ı hâl bölümüne geçilir (9-19). Son üç beyitte ise memduha duada bulunulur (20-22).

2. Kaside: 36 beyitlik bu manzume, klasik kaside bölümlerini içeren bir ydyyyedir. Nesib bölümünde bayram hilalinin doğuşuna ve onunla ilgili hayallere yer verilir (1-9). Ardından kısa bir girizgâh (10-12) ile medhiye bölümüne geçilir. Bu bölümde yer alan “Vâlî-i Kayseriye” (15) ifadesi, şiirin

dönemin Kayseri valisi için kaleme alındığını gösterir. Memduhu ilim ve fazilet sahibi biri olarak zikreder ve onun eşiğinin ilim ve fazilet ehlinin uğrak yeri olduğu vurgulanır: “Güher-i kân-ı fazl”, “Mihr-i sipihr-mertebe mäh-ı Zuhal-maḥal”, “Bālā-niṣn-i meclis-i erbāb-ı ‘ilm ü fazl / Vālā-niṣn-ı zümre-i aṣḥāb-ı i‘tibār”, “Lāyık degül mi çıkmāğa ṣadr-ı sa‘ādet”, “‘Adli esāsı ḥāne-i şer‘-i şerīfdür”, “Erbāb-ı ‘izz ü cāha deri secde-gāhdur” vb. (13-29). Halilî; memduhunun eşiği fazilet ve belagat ehlinin dayanağı olduğunu, bu sebeple onun dergâhına yüz sürerek gittiğini, arzularına ulaşamamış biri olarak elemle gözyaşı döktüğünü ve onun ihsanına sığındığını ifade eder (30-33). Arz-ı hâl tarzındaki bu bölümden sonra sözü duaya getirilir ve üç beyitlik bir dua ile kaside sona erer (34-36).

Musammatlar

Musammat şeklindeki manzumelerin tamamı tesdistir. 1, 2, 3 ve 5. tesdis matla zemininde, 4. tesdis ise gazel zemininde yazılmıştır. Âşıkane tarzda kaleme alınmış 1. tesdis haricindekilerde yer yer mansıp talebi ve arz-ı hâl gibi kasidelerde görülen muhteva göze çarpmaktadır.

1. Tesdis (vr. 76^a): “Teds-i Ḥalilî” başlıklı bu manzume “‘Âşıkuz biz ‘âşıkunḥ ḳadrin bilür yār isterüz / Virmezüz bî-mihre dil yār-ı vefādār isterüz” matlana yazılmış bir tesdistir. Bu matlaim aynen yer aldığı bir manzumeye rastlanmamıştır. Fakat Nev‘î’nin “‘Âşıkuz dīvāneyüz bağ ile gülzār isterüz / Bir güle dil bağlaruz illā ki bî-ḥār isterüz” matlalı gazeline “‘Âşıkunḥ ḳadrin bilür ‘ālemde bir yār isterüz” (G. 183/2) şeklinde bir mısra yer almaktadır. 5. tesdisin Nev‘î’nin matlana yazılmış olması, bu şiirin de Nev‘î’nin gazeline yazılmış bir tesdis olma ihtimalini kuvvetlendirir. Bu tesdiste âşığın ümit, talep ve sitemleri zikredilmekte olup zemin şiirde olduğu gibi âşıkane bir üslup hâkimdir.

2. Tesdis (101^b): “Teds-i Ḥalilî” başlıklı bu şiir, Yetîmî’nin (öl. 960/1552-53) “Seri pā pāyı ser eyler bu dünyā bî-ser ü pādur / Ḥazîzi evc ider evci ḥazîz eyler bu dünyādur” matlana (G. 56) tesdistir.¹⁴ Özellikle matla beytinden de anlaşılacağı üzere dünya ve hâl-i devrandan şikâyet edilmektedir. Şair, cahilin safa sürerken maarif ehlinin hak ettiğini bulamadığı gibi zelil düşmesine sitem etmektedir.

¹⁴ Zehra Piroğlu, *Yetîmî (Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Dīvânının Tenkidli Metni)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya 1996.

3. Tesdis (105^a): “Maṭla‘-ı Bâkî Efendi Tesdîs-i Ḥalîlî-i Müsteham” başlıklı bu manzume, Bâkî’nin (öl 1008/1600) “meded” redifli gazelinin matlama yazılmış bir tesdistir. Halîlî, arz-ı hâl etmeye derman bulamayıp çaresizlik içerisinde kaldığını ve ihsan ümidiyle yardım talep ettiğini dile getirmiştir.

4. Tesdis (108^a): “Ġazel-i ‘Ulvî-i Merḥûm Tesdîs-i Ḥalîlî-i Maẓlûm” başlıklı ve 6 bentlik bu manzume, Derzi-zâde Ulvî’nin (öl. 993/1585) “Ne günâhum var ola sevmeden özge cânum / İltifat eylemez olduñ kuluña sultânüm” matlalı gazeline (G. 466.) yazılmış bir tesdistir. Bu musammatta istediği mansıbı elde edemediği gibi geride kalmış olmanın verdiği rahatsızlığı dillendiren Halîlî, “şeh-i ‘âdil, server-i kâmil” gibi ifadelerle devrin sultanına yahut bir devlet büyüğüne hitapta bulunmaktadır.

5. Tesdis (120^a): “Maṭla‘-ı Nev‘î Tesdîs-i Ḥalîlî” başlıklı bu tesdis Nev‘î’nin (öl. 1007/1599) “olmadan yigdür” redifli gazelinin (G. 133) matlama yazılmıştır. Şair bu tesdiste, gelen tüm cefalara rağmen sevdiğinden/sultanından razı olduğunu ifade eder. Özellikle “Gerekmez manşıb-ı câh-ile baña kâm-rân olmak” (Msm. 5/IV/4) mısraıyla ümitlerinin söndüğünü dillendirmektedir.

Gazeller ve Matlalar

Halîlî’nin gazel ve matlaları âşıkane tarzda, sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. Klişe benzetmelerinin tekrar ettiği bu şiirlerde özgün bir hayal ve kurguya rastlanmadığını söyleyebiliriz.

2.3. A r u z v e K a f i y e

Halîlî’nin şiirlerinde 5 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Bunlar; haff bahrinin *fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün* (K. 1; G. 1) kalıbı, muzârî bahrinin *mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün* (K. 2; Mtl. 1), remel bahrinin *fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün* (Msm. 1; G. 3, 4, 6) kalıbı ile *fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün* (Msm. 3, 4; G. 2, 5, 7) kalıbı ve hezec bahrinin *mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün* (Msm. 2, 5; Mtl. 2, 3) kalıbından ibarettir.

Şiirlerinde teknik bakımdan kusurlu sayılabilecek pek çok örnek yer almaktadır. Bunların başında tekrarlanan kafiyeleler dikkat çeker. Birinci kasidesinde âşâr (1, 4), kibâr (2, 16), nizâr (9, 10), var (7, 11) ile ikinci kasideki kenâr (b. 13) ve der-kenâr (b. 34), i‘tibâr (16, 26), kirdgâr (3, 19, 36), rûzgâr (11, 29), şikâr (2, 21), tâb-dâr (5, 28, 35), vaġâr (14, 15) kafiyeleleri mükerreren

kullanılmıştır. İkinci kasidede ayrıca; tıfl-vār (7), şāh-vār (10), ‘arş-vār (17), jāle-vār (24), Mesīh-vār (33) kelimelerinde ahengin redifle sağlandığı kafiyesiz mısralar bulunmaktadır.

İlk tesdisin 5. bendinde (Msm 1/IV) “tere”, “dilberlere”, “serverlere” ve “dilbere” kelimeleriyle kurulan dördüncü bendde “ter” ve “dilber” kelimelerinde kafiye bulunurken “serverler” ve “dilberler” sözcüklerinde ahenk redifle tesis edilmiştir. Ayrıca dilber kelimesi iki defa kullanılarak tekrara düşülmüştür.

Üçüncü tesdisin 3. bendinde (Msm. 3/III) “zār”, “bī-zār” kelimelerinde olduğu gibi aynı kökten türeyen kelimelerle kurulan kafiyelerin yanında bu manzumenin 4. bendinde “dermān” kelimesi mükerreren kullanılmıştır.

Dördüncü tesdisin 2. bendinde (Msm. 4/II) “sīm-tenüñ” ve “tenüñ” kelimelerinde tekrara rastlanır. Aynı manzumenin 3. bendinde “ter”, “aḥmer”, “ciger” ve “yer” kelimelerinde kafiye bulunurken “қанlar” kelimesinde kafiye redifle tesis edilmiştir.

Beşinci tesdisin 2. bendinde “helāk” kelimesi tekrar eden kafiyelerdendir.

Halîlî’nin gazellerinde dikkat çeken kafiye kullanımları şu şekildedir:

Cinaslı kullanım: “bād” (G. 1/1).

Kafiye tekrarı: “şemşir” (G. 2/1,4),

Ahengin redifle sağlandığı kafiyesiz mısralar: “şive-kār” (G. 3/2), “geçer” (G. 5/1), “başar” (G. 5/2), “şatar” (G. 5/3), “göñlümden” (G. 7/1), “seven” (G. 7/2), “külkülünden” (G. 7/5).

Hulasa, Halîlî’nin manzumelerinde aruzun şiire başarılı bir şekilde uyguladığı görülmekle birlikte kafiye tercihleri onun nazım tekniği hususunda başarılı olmadığını gösterir.

2.4. Halîlî’nin Şiirleri Üzerine Değerlendirmeler

Halîlî’nin ilk kasidesindeki birkaç beyit dışında şiirlerinin tamamı sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınmıştır.

Oldı hilâl-i ‘ıyd şafağ içre âşikâr

Pür-ḥün dilümde niteki tığ-ı ğam-ı nigâr

[K. 2/1]

[Bayram hilali, şafak vakti kanla dolu gönlümdeki sevgilinin gam kılıcı gibi ortaya çıktı.]

Ƙadır ü kıymet neydügin bilmez dilâ cānānemüz
 Ehl-i dil Ƙullarına māyil degül sultānemüz
 H̄ārlarla hem-nişīn çün ol gül-i h̄āndānemüz
 Düstlar itmeñ ta‘accüb terk idersek h̄ānemüz
 ‘Āşıkuz biz ‘āşıkūñ Ƙadrin bilür yār isterüz
 Virmezüz bī-mihre dil yār-ı vefādār isterüz [Msm 1/II]

[Ey gönül! Sevgilimiz kadir kıymetin ne olduğunu bilmez, sultanımız âşık kullarına meyletmez; Dostlarım, o gülen gülümüz (sevgilimiz) dikenlerle ahbap olduğu için evimizi/yuvamızı terk edersek buna şaşırmayın; (Çünkü) biz âşığız, âşığın kıymetini bilen bir sevgili isteriz; Sevğiden anlamaza gönül vermeyip vefalı bir yâr isteriz.]

Sīnemi eyledi ġāmzeñ hedef-i tūr-i belā
 Cānumı Ƙıldı müjeñ küşte-i şemşīr-i belā [G. 2/1]

[Yan bakışların sinemi belâ okunun hedefi etti. Kirpiğınse canımı bela kılıcıyla öldürdü.]

Derd-i hecrūñle senūñ hīç bilmezem kendüm didüm
 Bildüreyüm ben saña kendūñ didi ol şīve-kār [G. 3/2]

[“Senin ayrılığının derdiyle asla kendimi bilmez oldum/kendimden geçtim” dedim. O işveli (sevgili de) “ben sana kendini/haddini bildireyim” dedi.]

Çekdüğümçün çeşmüme cānā senūñ h̄āk-i rehūñ
 Esdi şavurdı gelüp haylī seher bād-ı şabā [G. 6/3]

[Ey cān/sevgili! Senin yolunun toprağını gözüme (sürme misali) çektiğim için seher ordusu sabâ yeliyle esip (sürmeyi) alıp götürdü.]

Ol mäh-pāre çaldı beni çünki pāreye
 Tañ mı küsunse baht-ı siyāhum sitāreye [Mtl. 1]

[O ay parçası beni pâreye çaldığı (aldattığı/oyaladığı)¹⁵ için kara bahtım yıldıza imrense buna şaşılır mı?]

Halîlî'nin şiirlerinde klasik mazmunların ötesinde kendine has bir üslup özelliği bulunmadığını söylemek mümkündür.

S o n u ç

Kimliği kesin olarak bilinmemekle birlikte, yazdığı tesdislerden XVI. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı anlaşılan Halîlî'nin en geç XVII. yüzyılın ilk çeyreğine kadar hayatta olduğu söylenebilir. Bu asırlarda yaşamış Halîlî mahlaslı şairlerin şiirleri ile makaleye konu olan Halîlî'nin şiirleri arasında belirleyici bir benzerlik görülmemiştir. Şiirlerinde mansıp beklentisi ve caize ümidini sık sık dile getirdiği mısralar, onun yaşadığı dönemde şairlik yönüyle tebarüz etmediğini veya belli mahfillerde şiirler yazmış biri olduğunu göstermektedir. Diğer yandan, dönemin önemli mecmua ve kaynaklarında isminin geçmemesi, onun hem gözlerden uzak kalmış bir şair olduğunu hem de şairlik serüveninin mansıp elde etmek amacıyla yazdığı şiirlerle sınırlı kaldığını düşündürmektedir.

Bahsi geçen mecmuada Halîlî'nin; 2 kaside, 7 gazel, 5 musammat ve 3 matla olmak üzere 17 şiiri vardır. Toplam 28 bend ve 100 beyitten müteşekkil şiirlerine, mecmualarda tesadüf edilmemektedir. Memduhun meçhul olduğu kasidelerinden ilkinin ilmiye zümresinden birine, ikincisinin ise dönemin Kayseri valilerinden birine yazıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca XVI. asır şairlerinden Yetîmî, Nev'î, Ulvî ve Bâkî'nin şiirlerine tesdisleri bulunmaktadır.

Halîlî'nin akıcı ve sade bir dille kaleme alınan şiirleri; sık sık kafiye tekrarına düşmesi ve kafiyein redifle sağlandığı kelime sayısının çok olması bakımından kusurlu sayılabilecek niteliktedir. Sade ve anlaşılır bir dille yazılmış musammat, gazel ve matlalarında selasetten bahsetmek mümkündür. Bununla birlikte sık kullanılan hayal ve söz sanatları içeren şiirlerinde, ayırt edici bir üslup özelliği bulunmamaktadır.

¹⁵ Ayrıntı için bkz. Hakan Taş, "Klasik Türk Şiirinde pâreye at-/atıl- Deyimi Üzerine", *Doğumunun 60. yılında Mustafa S. Kaçalın Armağanı: Divânı Lugâti't-Türk'ten Senglah'a Türkçe*, haz. Mehmet Ölmez vd., Kesit Yayınları, İstanbul 2017, 609-610; Muzaffer Kılıç, *Edirneli Derviş Hasan Hüsamî: Tuhfetü'l-Emsâl*, DBY Yayınları, İstanbul 2022, 53-56.

KAYNAKÇA

- Ahdî, *Gülşenü'ş-Şu'arâ*, haz. Süleyman Solmaz, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2018.
- AKPINAR, İsa, "Âzerî İbrahim Çelebi'nin Kasideleri", *Türük Uluslararası Dil Edebiyat ve Halkbilim Araştırmaları Dergisi*, 33, 12-54.
- Âşık Çelebi, *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*, haz. Filiz Kılıç, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E-Kitap), Ankara 2018.
- Bakî, *Dîvân*, haz. Sabahattin Küçük, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E-Kitap), Ankara.
- Beyânî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, haz. Aysun Sungurhan, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E-Kitap), Ankara 2017.
- ÇAKIR, Müjgan, "'Bitlis Nâm Şehirden" Bir Şâir: Halîlî Şiirleri ve Şairliği Üzerine Tespitler", *II. Van Gölü Havzası Sempozyumu (Bitlis: 2006)*, Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Bitlis 2007, 401-420.
- Derzi-zâde Ulvî, *Dîvân*, haz. Büşra Çelik - Muzaffer Kılıç, DBY Yayınları, İstanbul 2018.
- Edirneli Dervîş Hasan Hüsâmî, *Tuhfetü'l-Emsâl*, haz. Muzaffer Kılıç, DBY Yayınları, İstanbul 2022,
- Edirneli Nazmî, *Mecma'u'n-Nezâ'ir (İnceleme-Metin)*, haz. M. Fatih Köksal, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E-Kitap), Ankara 2017.
- Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, haz. Ramazan Ekinci, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2017.
- Halîlî-i Mar'aşî, *Halîlî-i Maraşî Dîvânçe ve Etoâr-ı Seba (Tenkitli Metin-Tıpkıbasım)*, haz. Lütfi Alıcı, Ukde Kitaplığı, Kahramanmaraş 2010.
- Halîlî-i Mar'aşî, *Halîlî-i Mar'aşî Ravzatü'l-Îmân (Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, haz. Lütfi Alıcı, Gülcan Tanıdır Alıcı, Ukde Kitaplığı, Kahramanmaraş 2012.
- KALYON, Abuzer, *Peştelî Hisâlî Metâli'ü'n-Nezâ'ir [(II. Cilt) İnceleme-Metin]*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2011.
- KAVAKLIYAZI, Ahmet, "15. Yüzyıl Şairlerinden Diyarbakırlı Halîlî'nin Şiirleri", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2015, 34, 1-88.
- KAYA, Bilge, *Hisâlî Hayatı-Eserleri ve Metâliü'n-Nezâ'ir Adlı Eserinin Birinci Cildi (İnceleme-Metin)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2003.

- Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, haz. Aysun Sungurhan, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E-Kitap), Ankara 2017.
- KUCUR, Sadi S., "Üsküdar Nalçacı Şeyh Halil Efendi Tekkesi Haziresi Mezartaşları", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V: 1-5 Kasım 2007 Bildiriler (Üsküdar Belediyesi)*, ed. Coşkun Yılmaz, İstanbul 2008, C. II, 329-378.
- Latîfî, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*, haz. Rıdvan Canım, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E-Kitap), Ankara 2018.
- Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâ'iku's-Şakâ'ik: Mecdî'nin Şakâ'ik Tercümesi*, haz. Bilal Alpaydın-Fatih Odunkıran, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., İstanbul 2022.
- Mehmed Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâîl: Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, C. I, Bizim Büro Yay., Ankara 2001.
- Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996.
- Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin Efendi, *Mecelletü'n-Nisâb*, İstanbul Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi 628.
- Nev'î, *Dîvân (Tenkidli Basım)*, haz. Mertol Tulum - M. Ali Tanyeri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1977.
- Pervâne b. Abdullah, *Pervâne Bey Mecmuası (Topkapı Sarayı Bağdat 406)*, haz. Kamil Ali Gıynaş, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E-Kitap), Ankara 2017.
- PİROĞLU, Zehra, *Yetîmî (Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Dîvânının Tenkidli Metni)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, YL Tezi, Konya 1996, 156.
- Riyâzî Muhammed Efendi, *Riyâzü's-Şu'arâ*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E-Kitap), Ankara 2017, 139-140.
- TAŞ, Hakan, "Klasik Türk Şiirinde pâreye at-/atıl- Deyimi Üzerine", *Doğumunun 60. yılında Mustafa S. Kaçalın Armağanı: Dîvânı Luğâtî't-Türk'ten Senglah'a Türkçe*, haz. Mehmet Ölmez vd., Kesit Yayınları, İstanbul 2017, 609-615.
- Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı, 0324/27.

METİN
[Kasideler]

1.

Bi-ismik Allāhüm

Fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün
Hafif + + -- / + - + - / + + -

1. *Bāreka'llāh eyā huceste-şifāt*
Mekremet-hulķ u menķabet-āsār
2. *Levheşa'llāh zihī sūtūde-hişāl*
Mesned ü melce '-i şışār u kibār
3. *Ma 'den-i lutf u menba '-i ihsān*
Cāmi '-i hulķ-ı Hayder-i kerrār
4. *Ey semī-i rasūl-i 'ālī-ķadr*
Ahmedī-hulķ u menķabet-āsār
5. *Sensin ol ebr-i dūr-feşān-ı kerem*
Eyledüñ dehre dürr-i luţfı nişār
6. *Halk elüñ gölgesine tälibdür*
Oldı destüñ şehāb-ı gevher-bār
7. *İki barmaķ haţuñla kāğıdda*
Şol ķadar nemy-ile teberrük var
8. *Her kime gelse aña avuç avuç*
Gelür elbette dirhem ü dīnār
9. *Baña daħı teraķķī eyle meded*
Ķaldum ayakda hāk-sār u nizār

---

¹. 120b.

21a: "...sabah-akşam..." A'raf 7/205; Nur 24/36.

21b: "...akşam ve sabah..." Âli İmran 3/41.

- 10 İtdi қағ'-ı merātib akrānum
Rāh-ı miḥnetde [ben] zebūn u nizār
- 11 Oldı fikrüm sözüüm teraqqīde
Baña daḥı teraqqī olsa ne var
- 12 İrdi herkes murāda luṭfuñla
Kıldılar қағ'-ı pāyeler şad-bār
- 13 Olur ise eger teraqqī baña
Tezkirem vir ki olmayam bīmār
- 14 N'ola virseñ benüm de kāğıdımı
Eski kıldur bu қаpuda dil-i zār
- 15 Bir kuluñ kāğıdı virilse қаçar
Olur āzād ider o demde firār
- 16 Ben olurdum senüñ ölince kuluñ
Kāğıdum virseñ ey güzīn-i kibār
- 17 Ğonçe-i ḥāṭırum olur dil-teng
Bād-ı iḥsānuñ eyemezse güzār
- 18 Açılır mı cihānda ğonçe-i bāğ
Esmese gülşene nesīm-i bahār
- 19 Müstemendüñ **Ḥalīlī** āvāre
Ḥaste-i derd-mend ü sīne-figār
- 20 Dāyim eyler du 'ā-i devletüñi
Medḥüñi dem-be-dem ider tekrār
- 21 Zikridür *bi'l-ğuduvoi ve'l-aşāli*
Virididür *bi'l- 'aşıyyi ve'l-ebkār*
- 22 Gün gibi āsumān-ı devletde
Ol teraqqīde kadr-ile her bār
Āmīn yā Mu'īn

2.

Ḳasīde-i Ḥalīlī*Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün**Muzâri' - - + / - + - + / + - - + / - + -*

1. Oldı hilâl-i 'ıyd şafaḳ içre âşikâr
Pür-ḥûn dilümde niteki tîḡ-ı ḡam-ı nigâr
2. Şehbâz-ı âşiyâne-i çarḥ açdı bâl-i zer
Tâ kim hümâ-yı 'ıydı kıla nâ-gehân şikâr
3. Engüşṭ-i mâhı itdi ḥınâ-yı şafaḳla al
'ıyd irdi diyü mâşıṭa-i şun' -ı kirdḡâr
4. 'Arş-ı berîne aşdı şeh-i 'ıyd tîḡını
Ḡam leşkerini eyledi çün böyle târ-mâr
5. Ḥalk-ile şâ'im olmasa idi bir ay tamâm
Böyle nizâr olur mıy[i]di mâh-ı tâb-dâr
6. Deryâya ṭıtdı rüy-ı felek anda mâh-ı nev
Şol keştî gibidür ki ide baḥrden güzâr
7. Üstâda geldi vara ya çarḥ-ı sipihre mihr
Engüşṭ ḳodı levḫa-i mâh üzre ṭıfl-vâr
8. Yûnus ḫalâş olup ya meger baṭn-ı ḥûtda
Düşmiş kenâr-ı baḥrde yatur naḫîf ü zâr
9. Cisminde üstühvân görünür ḫod ya za'fdan
Bir mâh-rû ḡamıyla olupdur felek nizâr

---

². 107^a.

3a: Metinde "ḥınnâ" şeklinde yazılmış olsa da vezin gereği 'ḥınâ' şeklinde okunmuştur.

9a: Metindeki "ya ḫod" ifadesi vezin gereği "ḫod ya" şeklinde düzeltilmiştir.

20a: Metinde "eyler_iken" şeklindeki ifade vezin gereği "iderken" şeklinde düzeltilmiştir.

10. Bir 'ıkdını nazîme dizer yâ zen-i felek
Rişte hilâl ü encüm aña dürr-i şâh-vâr
11. Çarhuñ kabâ-yı atlasını dikmege yâ hüd
Bir süzen aldı destine hayyâ-ı rûzgâr
12. Menşür-ı devletine o şâhib-sa 'âdetüñ
Çekdi debîr-i çarh ya tuğrâ-yı zer-nigâr
13. Kimdür dinürse ol güher-i kân-ı fazl eger
Bir bahrdür ki luğfına yoğdur anuñ kenâr
14. Mihr-i sipihr-mertebe mâh-ı Zuhal-maḥal
Gerdün-medâr-ı 'arş-mekân felek-veḫâr
15. Vâlî-i Kayseriyye kim oldur zamânedede
Serdâr-ı serverân-ı serâ-perde-i vaḫâr
16. Bâlâ-nişîn-i meclis-i erbâb-ı 'ilm ü fazl
Vâlâ-nişân-ı zümre-i aşḫâb-ı i 'tibâr
17. Hâk-i serây-ı rif'at ü ḫadri felek-mişâl
Ferş-i ḫarîm-i 'izzet ü iclâli 'arş-vâr
18. Lâyık degül mi çıḫmağa şadr-ı sa 'âdete
Kim pâyeye olsa aña bu nüh ṭâḫ-ı zer-nigâr
19. Aşḫâb-ı mülk cümle muvâfıḫ zamîrine
Fermân-peziiri ḫalk be-tevfîḫ-i Kirdgâr
20. Fazl ile faḫr [iderken] ahâlî zamânededen
Şimdi anuñla fazl u kemâl eyler iftiḫâr
21. Pervâzı yüksek eyledi şebbâz-ı himmeti
'Anḫâ-yı devlet oldı aña kem-terîn şikâr
22. Fi'l-cümle beñzer idi sükûn u veḫârına
Bu çarḫ-ı bî-şebât olayıdı ber-ḫarâr

- 23· Gül-zār-ı faẓl u ma‘rifet-i bāgbān olup
Mīzāb-ı hāmeden aqıdur niçe cūy-bār
- 24· Kesb-i ẓarāvet itmez idi sebze-zār-ı ‘ilm
Olmasa ebr-i hāme-i müşkīni jāle-vār
- 25· Re‘y-i münīrin eyledi rūy-ı cihān[a] ‘arż
Şanmañ [ki] mihr oldı sipihr üzre āşikār
- 26· Faẓl u kemāl anda bulupdur nihāyetin
Lāyıqdur olsa aña her ne kadar i‘tibār*
- 27· ‘Adli esāsi hāne-i şer‘-i şerīfdür
Ma‘mūre-i ‘adāleti ol kıldı üstüvār
- 28· Dirlerse vechi gün gibi rüşen degül midür
Mir‘āt-i ẓab‘-ı pākine hırşid-i tāb-dār
- 29· Erbāb-ı ‘izz ü cāha deri secde-gāhdur
Yüz sürdi hāk-pāyine a‘yān-ı rüz-gār
- 30· Gelsem ‘aceb mi yüz süriyü āsitānına
Faẓl u belāgat ehline oldı deri medār
- 31· Tāli‘ müsā‘id olmadı ẓoğmadı mihr-i baht
Devrān ‘aceb mi başuma olursa teng ü tār
- 32· Hūn-ı ciger dökilse n’ola dīdeden müdām
Seng-i elemle şīşe-i dil buldı inkisār
- 33· Āb-ı zülāl-i luẓfuñ ile mürde dilleri
Sen bir nefesde eyledüñ ihyā Mesīh-vār
- 34· Yeter **Halīlī** nazma şināverlik eyledüñ
Dürr-i du‘ā-yı devletini eyle der-kenār
- 35· Hem-vāre tā ki māh-ı şıyām ire gāyete
Ola hilāl-i ‘ıyd sipihr üzre tāb-dār

---

* Vezin aksamaktadır.

36. Kıadr ü Őerefde her gününü 'ıyd ide senün
Perverdigr u lem-yezel ü hyy u kirdgr

[Musammatlar]

3.

Tesds-i Hall

F'iltn f'iltn f'iltn f'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

I

1. Dostlar Őanmañ bizi yr-ı cef-kr isterüz
Myil-i erbb-ı dniŐ hb dil-dr isterüz
3. Őve-kr u 'iŐve-ger Őh-ı sitemkr isterüz
Ehl-i 'iŐka meyl ider bir lle-ruhsr isterüz
5. 'Őiķuz biz 'Őiķuñ kıadrin bilür yr isterüz
Virmezüz b-mihre dil yr-ı vefdr isterüz

II

1. Kıadr ü kıymet n'eydgin bilmez dil cnnemz
Ehl-i dil kıullarına myil degül sultnemz
3. Hrlarla hem-niŐin ĉn ol gül-i hndnemz
Dostlar itmeñ ta 'accüb terk idersek hnemz
5. 'Őiķuz biz 'Őiķuñ kıadrin bilür yr isterüz
Virmezüz b-mihre dil yr-ı vefdr isterüz

III

1. İrgirp ĉarh-ı berne nle-i pr-ddumuz
TaŐa topraĝa sürüp ry-ı elem-fersdumuz
3. Seyl-veş n'ola aķarsa eŐk-i hn-ldumuz
Cst ü c idüp cihn gezmeden maķŐdumuz
5. 'Őiķuz biz 'Őiķuñ kıadrin bilür yr isterüz
Virmezüz b-mihre dil yr-ı vefdr isterüz

³.76^a.

IV

1. Bülbülün bîmâr iden verd-i tere meyl itmezüz
 ‘Āşıkâ cevr eyleyen dilberlere meyl itmezüz
3. Kullarına mihri yok serverlere meyl itmezüz
 Kıymet-i ‘uşşâkı bilmez dilbere meyl itmezüz
5. ‘Āşıkuz biz ‘âşıkunı kıadrin bilür yâr isterüz
 Virmezüz bî-mihre dil yâr-ı vefâdâr isterüz

V

1. Her cefâ-cû pâyına şu gibi dâyim akmazuz
 Pûte-i ‘ışkıında her sîmîn-berün dil yakmazuz
3. Ehl-i ‘ışkıun kıadrini bilmez cevâna şarkmazuz
 Ey **Halîlî** hâşılı her-câyî tab‘a bakmazuz
5. ‘Āşıkuz biz ‘âşıkunı kıadrin bilür yâr isterüz
 Virmezüz bî-mihre dil yâr-ı vefâdâr isterüz

4.

Tesdîs-i Halîlî

Mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün
Hezec + --- / + --- / + --- / + ---

I

1. Sipîhr-i süfle-perver meyl ider aña kim ednâdur
 Maķâmın pest ider ol ‘ârifün kim yiri a‘lâdur
3. Bir ednâ dâne virmez aña kim ‘âlemde dânâdur
 Ayaqlarda ider pâ-mâl anuñ kim kıadri bâlâdur
5. Seri pâ pâyı ser eyler bu dünyâ bî-ser ü pâdur
 Hâzîzi evc ider evci hâzîz eyler bu dünyâdur

⁴. 101^b: Yetimî'nin (öl. 960/1552-53) 56. gazelinin matlâma tesdistir.
 Zehra Piroğlu, *a.g.e.*, 156.

II

1. Hezārān luṭf idüp evvelde mihrin āşikār eyler
Dil-i ser-geštenüñ kuṭbı murādınca medār eyler
3. Dönüp ‘aksine āḫir cevır ü zülmi bī-şumār eyler
Felâketle dil-i dānāyı soñra ḫāk-sār eyler
5. Seri pā pāyı ser eyler bu dünyā bī-ser ü pādur
Ḥazīzi evc ider evci ḫazīz eyler bu dünyādur

III

1. Hemīşe cāhilüñ eyler şafā vü ‘ıyşını efvün
Ma ‘arīf ehlini ayaḫda ḫor dāyim ider maḫzün
3. Belā vü derd ü mihnetlerle dāyim gezdürür maḡbün
İder ‘āķilleri dehrüñ bu resme cünbişi mecnün
5. Seri pā pāyı ser eyler bu dünyā bī-ser ü pādur
Ḥazīzi evc ider evci ḫazīz eyler bu dünyādur

IV

1. Felekden yüce olsa ḫadrüñ olmasın ana şādān
Cihānuñ devleti bir gün olur çü ḫāk-ile yeksān
3. Degüldür ber-ḫarār çünkim bilürsin gerdiş-i devrān
Hemān vird-i zebān eyle bu beyti dilde sen her ān
5. Seri pā pāyı ser eyler bu dünyā bī-ser ü pādur
Ḥazīzi evc ider evci ḫazīz eyler bu dünyādur

V

1. Ğurūr itme şaḫın ḡırıra olup şadr-ı sa‘adetle
Kimi gördüñ mü’ebbed ḫaldı sen ‘unvān-ı ‘izzetle
3. Ğarīb u bī-kese baḫma şaḫın çeşm-i ḫaḫāretle
Gözüñ aç ey Ḥalīlī ‘āmil ol işbu naşīḫatle
5. Seri pā pāyı ser eyler bu dünyā bī-ser ü pādur
Ḥazīzi evc ider evci ḫazīz eyler bu dünyādur

5.

Maṭla‘-ı Bâkî Efendi Tesdīs-i Ḥalīlī-i Müsteham*Fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün**Remel + + -- / + + -- / + + -- / + + -*

I

1. Nice şerh eyleye[yi]n ḥālūmi ol yāre meded
‘Arz-ı ḥāl eylemege kalmadı güftāra meded
3. Virmesün bād-ı Ḥudā ḥā[k]ümi küffāra meded
Lāyık-ı merḥametem söyleñ o dildāra meded
5. Eylesün vaşlını dermān dil-i bīmāra meded
Dostlar işde ben öldüm baña bir çāre meded

II

1. Niçe bir zaḥm irişe ḥānçer-i bürrānından
Niçe bir yana gönül āteş-i hicrānından
3. İntihā yok mu ‘aceb cevri-i firāvānından
Söyleñ āsār-ı teraḥḥum var-ısa şānından
5. Eylesün vaşlını dermān dil-i bīmāra meded
Dostlar işde ben öldüm baña bir çāre meded

III

1. Ārzū-yı şeref-i vuşlat ile zār oldum
Bir ğamum var ki cihāndan daḥı bīzār oldum
3. Elem-i zaḥmet-i hicrān-ile bīmār oldum
Çāre kalmadı ‘ilāc itmege nā-çār oldum
5. Eylesün vaşlını dermān dil-i bīmāra meded
Dostlar işde ben öldüm baña bir çāre meded

⁵. 105^a: Bâkî'nin 40. gazelinin matlâna yapılmış bir tesdistir.

I/2: ḥā[k]ümi: ḥālūmi M.

I/5: vaşlını: la'lini D.

IV

1. Ğam-ı hicrân-ile kaldum baña dermân eyleñ
 Ğonçe-i bahtum açup gül gibi handân eyleñ
 3. Ne kadar zaħmet-ise luř idüp iħsân eyleñ
 ‘Arz-ı hâl eylemeye şâhuma dermân eyleñ
 5. Eylesün vaşlını dermân dil-i bīmāra meded
 Dostlar işde ben öldüm baña bir çāre meded

V

1. Jeng-i ğamdan gönül āyīnesini pāk ideyin
 Ten-i şad-çāki yolında varayın hāk ideyin
 3. Şüret-i şâhid-i iħsânını idrāk ideyin
 Kendümi ben de **Ħalīlī** gibi ihlāk ideyin
 5. Eylesün vaşlını dermân dil-i bīmāra meded
 Dostlar işde ben öldüm baña bir çāre meded

6.

Ğazel-i ‘Ulvī-i Merħūm Tesdīs-i Ħalīlī-i Mazlūm

Fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
 Remel + + -- / + + -- / + + -- / + + --

I

1. Beni gördükçe işigüñde n’içün ey hānum
 Raħm idüp silmeyesin dīde-i hūn-efşānum
 3. Luřfuña olmaya mazħar bu dil-i nālānum
 Toğrısın söyle nedür aşlı şeh-i hūbānum
 5. Ne günāhum var ola sevmeden özge cānum
 İltifāt eylemez olduñ kuluña sulţānum

⁶. 108^a: Ğazel-i ‘Ulvī-i Merħūm Tesdīs-i Ħalīlī-i Mazlūm.

Derzi-zāde Ulvī: *Dīvān*, G. 466.

I/5: cānum: hānum D.

III/2: yere: yāra M.

III/5: lāle-zār: āh u zār D.

II

1. Oğ gibi doğru iken dil reh-i 'ışkuñda senüñ
 Hizmetin eyler iken sen şanem-i sım-tenüñ
 3. Terkini urmuş iken 'ışkuñ-ıla cān u tenüñ
 Şıdğ-ile kulı iken sen gül-i nāzük-bedenüñ
 5. Tır-veş menzil alurken reh-i 'ışkuñda senüñ
 Pādişāhum beni lāyık mı geçe yārānum

III

1. Kılıcuñ sīne-i pür-yāreye çal ey gül-i ter
 Ten-i şad-pāreye kes yere dökilsün kanlar
 3. Dök yire kanımı mānende-i verd-i aħmer
 Eylesün reh-güzerüñ lāle-sitān hūn-ı ciger
 5. Lāle-zār olsun açılson ser-i kūyuñ yir yir
 Tiğ-ı hūn-rīzūñ-ile hāke saçılson kanum

IV

1. İşigüñ itlerini kendüye yārān ideyin
 Varumu yollarına hāk-ile yeksān ideyin
 3. Her birine dil-i bī-çāreyi kurbān ideyin
 Giceler şubha degin sinede mihmān ideyin
 5. Āteş-i 'ışkuñ-ıla bağrumı biryān ideyin
 Tu 'me olsun işigüñ itlerine biryānum

V

1. Görmeyelden beni ey serv-i gülistān-ı cinān
 Her taraf gözlerümüñ yaşı olur seyl-i revān
 3. Niçe bir fūrkat-ıla eyleyeyin āh u fiğān
 Sebz-pūs ol giyüp 'arz-ı cemāl eyle hemān
 5. Cāme-i sebz ile ey serv-i ser-efrāz-ı cihān
 Sebze-zār-ı felegi tutdı yetiş efgānum

VI

1. İt **Ḥalīlī**ye nazar ey şeh-i ‘ādil demidür
Gönlini alup ele ḥalini şor bil demidür
3. Nāzır ol luṭf ile ey server-i kāmīl demidür
Qalmasun miḥnete hecr-ile o bī-dil demidür
5. Dil-i ‘**Ulvī**ye teraḥḥumla nazar kıl demidür
Mülk-i ḥüsn içre benüm pādīşeh-i devrānum

7.

Maṭla‘-ı Nev‘ī Tesdīs-i Ḥalīlī

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

Hezec + --- / + --- / + --- / + ---

I

1. İşigüñ ḥıdmeti dārā-yı devrān olmadan yigdür
Qapuñ derbānlığı fağfür u ḥāqān olmadan yigdür
3. Baña senden cefā ğayrıdan iḥsān olmadan yigdür
Devāsız derdüñ ehl-i ‘ışqa dermān olmadan yigdür
5. Senüñ maḥzūnuñ olmağ baña şādān olmadan yigdür
Ġamuñla ağlamağ illerle ḥandān olmadan yigdür

II

1. Gerek luṭf-ile ihyā it gerek ğamla helāk eyle
Gerek sīnem cefā tığıyla cānā çāk çāk eyle
3. Gerek cevr ü cefā eyle gerek öldür helāk eyle
N’iderseñ cümle mağbülüm bunu iz‘ān-ı pāk eyle
5. Senüñ maḥzūnuñ olmağ baña şādān olmadan yigdür
Ġamuñla ağlamağ illerle ḥandān olmadan yigdür

⁷. 120^a: Nev‘ī’nin 133. gazelinin matlana yapılmış bir tesdistir.

III

1. Der-i dārü'ş-şifā-yı yārda yatur dil-i ḥaste
Vaşiyet itmege yok iktidārı kaldı dem-beste
3. Devāt u kāğız ihzār itdürüp 'uşşāk-ı ser-meste
Didüm *mā fi'z-zamīrüm* yāzdurup āheste āheste
5. Senüñ maḥzūnuñ olmaḵ baña şādān olmadan yigdür
Ġamuñla ağlamaḵ illerle ḥandān olmadan yigdür

IV

1. Gerekmez imtinān-ile bu fānī dehre ḥān olmaḵ
Baña besdür ğamuñla bende-i bī-imtinān olmaḵ
3. Ne 'izzetdür ğamuñla her zamānda şādmān olmaḵ
Gerekmez manşıb [u] cāh-ile baña kām-rān olmaḵ
5. Senüñ maḥzūnuñ olmaḵ baña şādān olmadan yigdür
Ġamuñla ağlamaḵ illerle ḥandān olmadan yigdür

V

1. Cihān bāğında ey gül-ruḥ taḫup yanuña her ḥārı
Beni bülbül gibi zār eyleyüp güldür seg ağıyarı
3. Firākuñ āteşi içre kebāb itseñ dil-i zārı
Nitekim tendedür cānum unutmam ben bu güftarı
5. Senüñ maḥzūnuñ olmaḵ baña şādān olmadan yigdür
Ġamuñla ağlamaḵ illerle ḥandān olmadan yigdür

VI

1. Şafā vü zevḵ ider gönüm senüñ her dem melālünden
Şaḫın ğam-gīn olur şanma beni sen mekr ü ālünden
3. Cemālün çün neşāt-efzā durur kaçmam celālünden
Elem çekmem senüñ ey bī-vefā ben infi'ālünden
5. Senüñ maḥzūnuñ olmaḵ baña şādān olmadan yigdür
Ġamuñla ağlamaḵ illerle ḥandān olmadan yigdür

VII

1. **Ḥalīl**ünñ seher-geh itdügi ol āh ḥaqqı-çün
Zemīn ü ‘arş u kürs ü āfitāb u māh ḥaqqı-çün
3. Cihān esrārına vākıf dil-i [güm]-rāh ḥaqqı-çün
Dü-‘ālem āfitābı ol resūlu’llāh ḥaqqı-çün
5. Senüñ maḥzūnuñ olmaḥ baña şādān olmadan yigdür
Ġamuñla ağlamaḥ illerle ḥandān olmadan yigdür

[Gazeller]

8.

Fe ‘ilātün mefā’ilün fe ‘ilün

Ḥafif + + - - / + - + - / + + -

1. Āhum-ile dilerse baḥş ide bād
Kaçmazuz n’ola *her çe bād-ā-bād*
2. Bulmasunlar kuşurumu dirseñ
Cevr kaçırını eyleme bünyād
3. Beni bir buse ile yād itmez
Dād dilber lebinden ey dil dād
4. ‘Arz-ı ḥāl idemem o ğonçe feme
Nālesinden ‘anādilüñ feryād
5. Bir kulum boynı baĝlu sultānum
İstemem tā ölince ben āzād
6. Naḫmuña ey **Ḥalīl**i hiç söz yok
Saña dinse ‘aceb midür üstād

9.

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

Remel + + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Sînemi eyledi ğamzeñ hedef-i tîr-i belâ
Cânumı kıldı müjeñ küşte-i şemşîr-i belâ
2. Olmasa dâm-ı belâ zülfi girih-gîrûñ eger
Eylemezdi beni pâ-beste-i zencîr-i belâ
3. Beni cânumdan uşandurdu belâ-yı fûrkat
Şimdi bildüm nedür ey dil dağı te'sîr-i belâ
4. Eyledi ğamze-i nâvek-zen-i merd-efken-i dost
Dil-i bî-çâremi şad-pâre-i şemşîr-i belâ
5. Def'-i ğam eyler-imiş çünki **Halîlî** mey-i nâb
Bâde iç ister-iseñ sen dağı tebdîr-i belâ

10.

Fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Haţt-ı ruhsâruñ gelelden gönlüme irdi ğubâr
Hayf dil mir'âtını kapladı gerd-i inkisâr
2. Derd-i hecrüñle senüñ hiç bilmezem kendüm didüm
Bildüreyüm ben saña kendüñ didi ol şîve-kâr
3. Ben o sengîn-dil elinden çekdüğüm miñnetleri
Diller olsun söylesün üstümde her seng-i mezâr
4. Seyre çıkmaz diyicek küyında ol şâhu raķîb
Bozulup 'uşşâķ alayı oldılar hep târ-mâr

⁹.76^a.

¹⁰.76^a.

5. Bu ten-i hākī düşüp yollarda za'f-ile alur
Varırmaz işigüñe olmazsa şāhum rüzgār
6. Şöyle incitdi **alīlī**yi rakīb-i rū-siyeh
Bir aum avdur anı yamaa āh-ı pür-şerār

11.

azel-i alīlī elebi*Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün**Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + - -*

1. Beklesün ayār işigün ekmesün bizden elem
Kimsenün yatur itin aldurmazuz biz ey şanem
2. Gitmedi elden ayaum yād-ı la'l-i yār-ile
Bezm-i 'ış-ı pāk içinde olmuşam sābit-adem
3. Lev-i sīnem mazen-i esrār-ı 'ış-ı yārdur
Dā şanma üstine mühr urdı anu şāh-ı am
4. Zātınun ol āmet-i bālāya va[r]dur nisbeti
Ol sebebden 'ālem içre nāmı olmuşdur 'ālem
5. Gördi yazma isterin engüşt yāruñ vaşını
Ey **alīlī** her sözüme ser-fürü ıldı alem

12.

İn azel-hā alīlī rāst**Sellemehullahi Te'ālā ve Teaddes***Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün**Remel + + - - / + + - - / + + - - / + + - -*

1. Biñ cefā eylemeden bendeñe ey onçe-i ter
Tir-i müjānuñı gönder ki biri biñe geer

¹¹.77b:¹².101b:

2. Döne döne n'ola çarh virse serin bu yolda
Baħr-i 'ışka düşenüñ ayağı yirler mi başar
3. Elümüzden kıomazuz pır-i muğānın ayağın
Gerçi maħmūrlara yüzi gözi turşı şatar
4. Saña varmağ dilesem her kaçan ey lāle-'izār
Düşüp ayağuma sāyem beni de al git dir
5. Yap **Halīlī** kuluñuñ göñlini isterseñ eger
Ka'be bünyādını mānend-i Halīl-i Āzer

13.

Velehu

Fā'ilatün fā'ilatün fā'ilatün fā'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hoş dutup kaçmağ-ile şeh-bāz-ı çeşmüñ dāyimā
Oldı cān murğı rübūde ey kamer-ṭal' at saña
2. Çok cefā çekdüm diyü umma vefāsın ey göñül
Eylemez degme belālarla saña dilber vefā
3. Çekdügümçün çeşmüme cānā senüñ hāk-i rehüñ
Esdı şavurdu gelüp haylī seher bād-ı şabā
4. Rāh-ı kūy-ı yārda bulsa raķībi za'f-ile
Koltuğına girse götürse anı hoşdur vebā
5. Şol kadar hālūñ gamı itdi beni zār u nahīf
El virür pāy-ı megesden itmeseydüm ger 'aşā
6. Sensiz ey gönçe **Halīlī** geşt-i gülzār eylese
Nālesin gūş eyleyüp bülbul olur nālān aña
7. Hall iden şimdi benem erbāb-ı nazmuñ müşkilin
Mülk-i ma'nāyı musaħħar iyledi mevlā baña

¹³.101b:

14.

Fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

Remel + + -- / + + -- / + + -- / + + --

1. Tır-i müjgānuña dutmağ dilerem sīnemi ben
İy kaşı yā bu geçer şimdi benüm gönlümden
2. İncinüp söylemez olduñ dil ölümlük bulalı(?)
Söyle iy rūḥ-ı revānum seni ölsün mi seven
3. Öykünürse şalınup kāmētüñe ger şimşād
Bilmez ol şīve-i reftāruñ efendi yüri sen
4. Aramuzdan çıkıcağ cāme ile pīreheni
İkümüz yār-ile olduğ şanasın cānuma ten
5. Ҷanı ol dem ki **Ḥalīlī** mey-i nāb-ile müdām
Zīnet-i meclis-idi bülbüleler kılğulden

[Matlalar]

15.

Velehu

Mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün

Muzāri ' - - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Ol mäh-pāre çaldı beni çünkü pāreye
Ṭañ mu kūsünse baḥt-ı siyāhum sitāreye

¹⁴ . 101b:

¹⁵ . 77b:

16.

Velehu

Mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün
Hezec + --- / + --- / + --- / + ---

1. Zārīf ü nükte-dānsın fenn-i maḥbūbīde kāmilsın
 Hemān 'aybuñ budur ey serv-ḳad aḡyāra māyilsın

17.

Velehu

Mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün
Hezec + --- / + --- / + --- / + ---

1. Eline tıḡın almuş gördüm ol ḥūnīde ḥiddet var
 Didüm ḳaşduñ ne hey āfet didi kim ḥayr niyyet var

---

¹⁶. 77^b;

¹⁷. 77^b;